

11. Zerkal, O. V. Instytutsiinyi mekhanizm adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva YeS. Retrieved from: https://minjust.gov.ua/m/str_4748 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 20.11.2022

УДК 342.9

DOI: 10.36550/2522-9230-2022-13-80-84

Корнійченко Анастасія Олександрівна,
доктор філософії зі спеціальності 081 Право,
старший викладач кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
e-mail: anastasiakorniichenko@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7826-4386>

МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ У ШВЕЦІЇ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті з'ясовано, що сучасне законодавство даної країни, загалом, має превентивний характер та спрямоване на попередження будь-яких проявів булінгу. Зазначено, що уряд Швеції одним із перших для запобігання та протидії булінгу почав застосовувати науково-обґрунтований підхід, який, зокрема, базувався на систематичному моніторингу ефективності впроваджених програм і заходів, а також їх оцінюванні.

Здійснено аналіз положень профільного Закону «Про освіту», який встановлює обов'язок повідомляти про будь-які прояви булінгу, визначає обов'язкові превентивні дії для закладів освіти, порядок реагування на випадки булінгу, його розслідування та застосування відповідних заходів.

Розглянуто окремі повноваження Міністерства освіти, Міністерства охорони здоров'я та соціальних справ та Міністерства праці. Вказано, що на виконання окреслених функціональних обов'язків, урядом Швеції при Міністерстві праці утворено дві вузькоспеціалізовані інституції – Дитячий омбудсмен та Омбудсмен з питань дискримінації.

З'ясовано, що у Швеції булінг, який означений дискримінаційними проявами, чітко відокремлюється від типових форм цькування та регламентується окремим Законом. Зазначено, що у Швеції сформовано систему контролю та нагляду за процесами, які відбуваються у закладах освіти, зокрема утворено орган спеціалізованого контролюючого органу – Шведської шкільної інспекції, яка являється профільним суб'єктом у сфері запобігання та протидії булінгу. Вказано, що у структурі Шведської шкільної інспекції утворюється посада Омбудсмена у справах дітей та учнів. Здійснено аналіз окремих елементів його правового статусу.

Запропоновано запровадити на території України спеціалізовано антибулінгового омбудсмена, який об'єктивно сприятиме необхідному інституційному посиленню нашої країни у цій сфері.

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, булінг, запобігання та протидія булінгу, зарубіжний досвід, напрями удосконалення, нормативно-правова база.

Korniychenko A. BULLYING PREVENTION AND COMBAT MECHANISMS IN SWEDEN: ADMINISTRATIVE AND LEGAL ASPECT

The article found out that the current legislation of this country, in general, has a preventive nature and is aimed at preventing any manifestations of bullying. It is noted that the Swedish government was one of the first to use a science-based approach to prevent and counter bullying, which, in particular, was based on systematic monitoring of the effectiveness of implemented programs and measures, as well as their evaluation.

An analysis of the provisions of the relevant Law "On Education" was carried out, which establishes the obligation to report any manifestations of bullying, defines mandatory preventive actions for educational institutions, the procedure for responding to cases of bullying, its investigation and the application of appropriate measures. Separate powers of the Ministry of Education, the Ministry of Health and Social Affairs, and the Ministry of Labor were considered. It is indicated that to fulfill the defined functional duties, the Swedish government has established two highly specialized institutions under the Ministry of Labor – the Children's Ombudsman and the Ombudsman for Discrimination.

It was found that in Sweden, bullying, which is characterized by discriminatory manifestations, is clearly separated from typical forms of bullying and is regulated by a separate law. It is noted that in Sweden, a system of control and supervision of the processes taking place in educational institutions has been formed, in particular, the body of a specialized control body – the Swedish School Inspectorate, which is a profile subject in the field of prevention and countering bullying - has been formed. It is indicated that the position of Ombudsman for children and students is being created in the structure of the Swedish School Inspectorate. An analysis of individual elements of its legal status was carried out.

It is proposed to introduce a specialized anti-bullying ombudsman on the territory of Ukraine, which will objectively contribute to the necessary institutional strengthening of our country in this area.

Key words: administrative and legal mechanism, bullying, prevention and counteraction of bullying, foreign experience, areas of improvement, regulatory and legal framework.

Постановка проблеми. Булінг являється одним із негативних явищ у освітньому, насамперед – шкільному, середовищі. Якісна протидія цьому явищу можлива завдяки дослідженню зарубіжного досвіду у відповідному напрямі та ефективному впровадженні позитивних здобутків іноземних держав у національний механізм запобігання та протидії булінгу. За таких обставин, вважаємо за необхідне виокремити досвід Королівства Швеції, адже: по-перше, станом на сьогодні наведена держава є одним із світових лідерів у сфері запобігання та протидії булінгу; по-друге, вона відрізняється від попередньо проаналізованих країн як географічно, так і формою правління, традиціями, культурою та іншими чинниками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематикою визначення адміністративно-правового механізму займалися такі вчені-адміністративісти як В. Авер'янов, С. Алексєєв, О. Бандурка, Ю. Битяк, О. Безпалова, В. Галуцько, З. Гладун, І. Голосніченко, Р. Калюжний, Л. Князька, Л. Коваль, В. Колпаков, М. Костицький, А. Манжула та інші. Проте, на сьогоднішній день відсутні комплексні дослідження, предметом яких виступав би булінг як явище, за яке передбачена юридична відповідальність.

Мета статті – розкрити досвід Швеції щодо протидії та запобігання булінгу та на основі позитивного зарубіжного досвіду запропонувати шляхи удосконалення національного механізму запобігання цьому негативному явищу.

Вклад основного матеріалу дослідження. Швеція – це перша країна світу, яка на законодавчому рівні закріпила борону будь-якого насильства над дітьми, а також однією з перших долучилась до Конвенції ООН про права дитини та, в подальшому, забезпечила реальну реалізацію її положень. За таких умов, сучасне законодавство даної країни, загалом, має превентивний характер та спрямоване на попередження будь-яких проявів булінгу. Водночас, у Швеції, як і в більшості країн світу, діяльність державних інституцій детермінована метою щодо створення безпечного освітнього середовища та розвитку відповідного сприятливого клімату для всіх учасників освітнього процесу.

Серед іншого відзначається, що уряд Швеції одним із перших для запобігання та протидії булінгу почав застосовувати науково-обґрунтований підхід, який, зокрема, базувався на систематичному моніторингу ефективності впроваджених програм і заходів, а також їх оцінюванні. Відповідна система національного моніторингу функціонує до цього часу, а основна увага приділяється безпосередньо превентивній діяльності закладів освіти шляхом їх звітування [2, с. 49]. Поряд з цим, у Швеції сформовано належне профільне законодавство, яке комплексно регламентує механізм профілактики булінгу.

Формування антибулінгового законодавства у Швеції відбувалось на початку 1990-х років, що безпосередньо пов'язано із результатами досліджень доктора Д. Олвеуса [9, с. 12]. За сучасних обставин, питання запобігання та протидії булінгу регулюються Законом (2010:800) «Про освіту» (швед. Skollagen) від 23.06.2010 [10], а саме – цільовим розділом 6, який, зокрема, встановлює обов'язок повідомляти про будь-які прояви булінгу, визначає обов'язкові превентивні дії для закладів освіти, порядок реагування на випадки булінгу, його розслідування та застосування відповідних заходів.

У відповідності до зазначеного Закону, обов'язок щодо реалізації та ефективного виконання антибулінгових положень у закладах освіти Швеції, повною мірою покладається на їх керівників, які мають забезпечувати: 1) здійснення заходів, необхідних для запобігання та протидії булінгу; 2) неухильне дотримання працівниками закладу освіти обов'язків щодо запобігання та протидії булінгу; 3) розроблення та прийняття щорічного плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу [10].

Окрім іншого, особливий інтерес становить процес вироблення щорічного антибулінгового плану в закладах освіти, оскільки відбувається з залученням здобувачів освіти у відповідності до наказу Міністерства освіти Швеції (2006:1083) «Про участь дітей та учнів у розробленні плану проти жорстокого поводження» від 31.08.2006 [5]. Тобто, має доволі позитивна тенденція включення осіб, які навчаються до реалізації заходів, що особисто їх стосуються та впливають на них.

Наведений приклад залучення здобувачів освіти до вирішення організаційних питань щодо профілактики булінгу у своєму закладі освіти не єдиний, оскільки відповідна практика широко використовується у Швеції. Так, здобувачі освіти, їх батьки або особи, що їх замінюють мають право приймати участь у всіх процесах, пов'язаних з діяльністю закладу освіти, та заходах, які в ньому проводяться [2, с. 50]. Відносно самих здобувачів освіти такий підхід отримав назву «діти-експерти» і продемонстрував, що така інклюзія має лише позитивний ефект, адже значно знижує рівень булінгу, формує свідоме розуміння проблеми та сприяє доброзичливості в освітньому середовищі. Враховуючи викладене, вважаємо за необхідне звернути увагу на окреслений досвід та обов'язково запровадити його на території України.

У свою чергу, на національному рівні, спрямованість державної політики у досліджуваній сфері, а також ключові засади її реалізації, визначає Міністерство освіти Швеції (швед. Utbildningsdepartementet), яке, як і в більшості країн світу, є профільним органом загальної компетенції з питань запобігання та протидії булінгу в закладах освіти. Повноваження зазначеного Міністерства, у своїй більшості, є типовими, а його структура цілком співвідноситься зі структурою будь-якого іншого центрального органу виконавчої влади, що функціонує в унітарній державі.

Окрім загально-превентивні повноваження щодо запобігання та протидії булінгу має і Міністерство охорони здоров'я та соціальних справ (швед. Socialdepartementet), яке, зокрема, відповідальне

за вироблення та реалізацію національної стратегії у сфері захисту та утвердження прав дитини [11], а тому визначає керівні засади діяльності для органів публічної влади країни у цьому напрямі.

Поряд з цим, значну компетенцію в антибулінговій сфері у Швеції має Міністерство праці (швед. Arbetsmarknadsdepartementet), яке не зважаючи на свою назву, фактично виконує функції притаманні, як правило, міністерствам соціальної політики. Так, зазначений суб'єкт відповідальний за державні вектори щодо протидії будь-яким проявам дискримінації, забезпечення прав людини загалом та дитини зокрема [1; 4]. На виконання окреслених функціональних обов'язків, урядом Швеції при відповідному Міністерстві утворено дві вузькоспеціалізовані інституції – Дитячий омбудсмен (швед. Barnombudsmannen) та Омбудсмен з питань дискримінації (швед. Diskrimineringsombudsmannen).

Основне завдання Дитячого омбудсмена – це представництво та захист прав та інтересів дітей, але виключно в контексті положень Конвенції ООН про права дитини. Відтак, даний суб'єкт забезпечує дотримання зазначеної Конвенції, здійснює відповідний контроль, сприяє реалізації її положень на практиці, слідкує, щоб нормативно-правові акти, які приймаються на національному рівні відповідали їй, реагує на випадки порушення Конвенції як у суспільстві, так і органах публічної влади тощо [7]. Тобто, Дитячий омбудсмен, загалом, забезпечує захист дітей від усіх форм фізичного та психологічного насильства у будь-якому середовищі, а також проводить відповідну профілактичну діяльність.

Зі свого боку, юрисдикція Омбудсмена з питань дискримінації охоплює усіх учасників освітнього процесу та передбачає їх захист від будь-яких форм нерівності та різноманітних обмежень, що детерміновані ознаками раси, кольору шкіри, статі, походження, майнового стану тощо [7; 8]. Відтак, якщо учасник освітнього процесу зазнав цькування, які були безпосередньо зумовлені попередньо зазначеними ознаками, то з метою захисту своїх прав він має звертатися до органів Омбудсмена з питань дискримінації.

Таким чином, у Швеції булінг, який означений дискримінаційними проявами, чітко відокремлюється від типових форм цькування та регламентується Законом (2008:567) «Про дискримінацію» (швед. Diskrimineringslag) від 05.06.2008 [3], який, зокрема, закріплює обов'язок повідомляти до компетентних органів про окреслені інциденти, визначає активні заходи, що мають впроваджуватись органами публічної влади та керівниками закладів освіти з метою запобігання та протидії таким негативним проявам, порядок нагляду та контролю у відповідній сфері, механізм притягнення винних осіб до юридичної відповідальності.

Своєю чергою, інші соціально-негативні прояви, які мають місце в освітньому середовищі та не охоплюються антидискримінаційним законодавством Швеції, регламентуються Законом (2010:800) «Про освіту». Цікавим видається факт, що вказаний нормативно-правовий акт окремо поняття «булінг» не визначає, а закріплює загальний термін «жорстоке (образливе) діяння» (швед. kränkande behandling), що включає в себе весь спектр можливої негативної поведінки, яка порушує гідність дитини чи учня [10]. При цьому, як бачимо, Закон «Про освіту» спрямований на захист прав та інтересів виключно здобувачів освіти, а питання можливого насильства щодо інших учасників освітнього процесу не передбачає. У даному контексті вбачається, що такий підхід обумовлений, насамперед, пріоритетом прав дитини, а також фактичною ситуацією, за якої педагогічні працівники лише в поодиноких випадках ставали об'єктом булінгу.

Своєю чергою, відзначається, що жорстоке (образливе) діяння може бути як одноразовим, так і систематичним. Якщо ж має місце останнє, то такі випадки кваліфікуються як булінг. Відтак, з метою запобігання та протидії такому насильству, а також, у цілому, забезпечення якісної освіти у безпечному середовищі, у Швеції сформовано систему контролю та нагляду за процесами, які відбуваються у закладах освіти. Окреслені питання регулюються розділом 26 Закону «Про освіту», який передбачає утворення органу спеціалізованого контролюючого органу – Шведської шкільної інспекції (швед. Statens skolinspektion) [10], яка, водночас, являється і профільним суб'єктом у сфері запобігання та протидії булінгу.

Організаційно Шведська шкільна інспекція – це урядовий орган, який підпорядкований Міністерству освіти, а його повноваження окремо деталізуються наказом (2011:556) «Про інструкції для Шведської шкільної інспекції» від 12.05.2011 цього ж Міністерства [6]. Зазначений нормативно-правовий акт встановлює, що для реалізації функціональних обов'язків щодо забезпечення безпеки здобувачів освіти у структурі Шведської шкільної інспекції утворюється посада Омбудсмена у справах дітей та учнів (швед. Barn- och elevombudet), який діє на правах відокремленого підрозділу та має власний офіс. Даний суб'єкт є органом виключної компетенції у напрямку запобігання і протидії жорстоким (образливим) проявам та, у контексті шведського Закону «Про освіту», має прерогативи щодо: 1) розслідування повідомлень про випадки жорстоких (образливих) діянь, в тому числі булінгу, розгляду та вирішення справи по суті; 2) представництва потерпілої особи (жертви) у суді, зокрема, коли існують підстави для компенсування завданої булером шкоди; 3) контролю за дотримання керівниками закладів освіти та представниками педагогічного складу антибулінгового законодавства; 4) видання приписів керівникам закладів освіти та вимог про усунення порушень; 5) взаємодії з іншими інституціями, насамперед, у випадках, коли в процесі виконання своїх обов'язків виявляються порушення, розслідування яких належить до юрисдикції іншого органу; 6) організації та проведення як загальнонаціональних, так і локальних антибулінгових кампаній чи заходів; консультування та щодо іншого [6; 10].

Омбудсмен у справах дітей та учнів у Швеції представлений на всіх рівнях держави, у зв'язку з чим

звернутися до нього може будь-яка особа (жертва булінгу, свідок, будь-хто інший, однак за умови, що йому відомо або він має вмотивовані підозри щодо булінгу в закладі освіти, тощо). При цьому, адміністративно-правовий механізм запобігання булінгу у Швеції побудований таким чином, що каральна складова повноважень відповідного омбудсмена застосовується, у першу чергу, до керівника закладу освіти, оскільки ст. 10 розділу 6 Закону «Про освіту» встановлює, що усі працівники закладу освіти, яким стало відомо булінг щодо здобувача освіти, зобов'язані про це повідомити керівника закладу освіти, який, у свою чергу, зобов'язаний негайно вжити належні заходи, необхідні для вирішення конкретного випадку та запобігання будь-якому шкільному насильству у майбутньому [10]. Тобто, вбачається, що, як приклад школа та її адміністрація, мають проводити системну антибулінгову діяльність та розслідувати усі інциденти жорстоких (образливих) діянь, а якщо ж такі заходи не сприяють вирішенню конкретного випадку або взагалі не застосовуються, то, безпосередньо, активізується Омбудсмен у справах дітей та учнів.

Водночас, Омбудсмен у справах дітей та учнів вправі приймати повідомлення про булінг відразу, минаючи ланку керівництва закладу освіти, та здійснювати його попередній розгляд (оцінка), розслідування в ході та за результатом якого витребувати необхідні пояснення і приймати рішення. При цьому, звернутися до відповідного Омбудсмена можливо будь-яким існуючим способом, в тому числі шляхом заповнення спеціальної веб-форми на офіційному сайті цього суб'єкта. Після прийняття рішення Омбудсмен у справах дітей та учнів направляє своє конкретне рішення належному керівнику закладу освіти, в якому можуть міститися як загальні рекомендації, так і вичерпні імперативні вказівки щодо заходів, які необхідно вжити.

За таких умов, керівника закладу освіти, як приклад, можуть зобов'язати застосувати до кривдника (булера) заходи дисциплінарної відповідальності, які передбачені ст.ст. 7-23 розділу 5 Закону Швеції «Про освіту», серед яких, зокрема: залишення після занять; тимчасове відсторонення від занять; переведення до іншого класу (групи); переведення до іншого закладу освіти [10]. Тобто, в цілому типові заходи дисциплінарно-виховного характеру. Відповідні міри реагування на булінг керівник закладу освіти вправі і застосовувати на власний розсуд, без вимоги Омбудсмена у справах дітей та учнів.

Висновки. Таким чином, адміністративно-правовий механізм запобігання булінгу у Швеції, на нашу думку, безумовно заслуговує уваги, оскільки є досить вдалим та ефективним прикладом, який включає в себе: по-перше, якісну правову базу, яка дійсно реалізується в практичній площині; по-друге, розгалужену систему суб'єктів як загальної, так і профільної компетенції, які мають чітко визначені повноваження; по-третє, пріоритет шкільного середовища та акцент на антибулінгову діяльність саме в рамках закладів освіти.

За таких обставин, окрім зазначеного, вважаємо за необхідне на основі досвіду розглянутої Швеції, запровадити на території України спеціалізованого антибулінгового омбудсмена, який об'єктивно сприятиме необхідному інституційному посиленню нашої країни у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Arbetsmarknadsdepartementet Sveriges. URL:<https://www.regeringen.se/sveriges-regering/arbetsmarknadsdepartementet/>
2. Behind the numbers: ending school violence and bullying Paris : UNESCO, 2019, 70 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000366483>
3. Diskrimineringslag (2008:567) 05.06.2008. URL:https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567
4. Förordning (1996:1515) med instruktion för Regeringskansliet 1996-12-17. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/forordning-19961515-med-instruktion-for_sfs-1996-1515
5. Förordning (2006:1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med enplan mot kränkande behandling 31.08.2006. URL:https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/forordning-20061083-om-barns-och-elevers_sfs-2006-1083
6. Förordning (2011:556) med instruktion för Statens skolinspektion 12.05.2011. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/forordning-2011556-med-instruktion-for-statens_sfs-2011-556
7. Lag (1993:335) om Barnombudsman 1993-05-13. URL:https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1993335-om-barnombudsman_sfs-1993-335
8. Lag (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen 2008-06-05. URL:https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2008568-om-diskrimineringsombudsmannen_sfs-2008-568
9. Protecting children from bullying : report of the Secretary-General. New York : UN, 26 July 2016. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/838636?ln=en>
10. Skollagen (2010:800) 2010-06-23. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800
11. Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige Prop. 2009/10:23223.06.2010. URL: <https://www.regeringen.se/rattsligadokument/proposition/2010/06/prop.-200910232/>

REFERENCES:

1. Arbetsmarknadsdepartementet Sveriges. URL:<https://www.regeringen.se/sveriges-regering/arbetsmarknadsdepartementet/> [in Swedish].
2. Behind the numbers: ending school violence and bullying Paris : UNESCO, 2019, 70 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000366483> [in English].
3. Diskrimineringslag (2008:567) 05.06.2008. URL:https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567 [in Swedish].
4. Förordning (1996:1515) med instruktion för Regeringskansliet 1996-12-17. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/forordning-19961515-med-instruktion-for_sfs-1996-1515 [in Swedish].
5. Förordning (2006:1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med enplan mot kränkande behandling 31.08.2006. URL:https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/forordning-20061083-om-barns-och-elevers_sfs-2006-1083 [in Swedish].
6. Förordning (2011:556) med instruktion för Statens skolinspektion 12.05.2011. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/forordning-2011556-med-instruktion-for-statens_sfs-2011-556 [in Swedish].
7. Lag (1993:335) om Barnombudsman 1993-05-13. URL:https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1993335-om-barnombudsman_sfs-1993-335 [in Swedish].
8. Lag (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen 2008-06-05. URL:https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2008568-om-diskrimineringsombudsmannen_sfs-2008-568 [in Swedish].
9. Protecting children from bullying : report of the Secretary-General. New York : UN, 26 July 2016. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/838636?ln=en> [in English].
10. Skollagen (2010:800) 2010-06-23. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800 [in Swedish].
11. Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige Prop. 2009/10:232 06.2010. URL: <https://www.regeringen.se/rattsligadokument/proposition/2010/06/prop.-200910232/> [in Swedish].

Стаття надійшла до редакції: 22.11.2022

УДК 347.73; 336.14

DOI: 10.36550/2522-9230-2022-13-84-90

Максименко Наталія Володимирівна,

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності,
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
e-mail: natasha_bs@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-1005-5115>

Гмиря Вікторія Петрівна,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу,
Черкаський державний бізнес-коледж
email: viktoryagmirya@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-3070-0158>

**ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ФОРМУВАННЯ
БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ**

У сучасних умовах податки є невід'ємним важелем впливу держави на ринкову економіку країни. Зі змінами та розвитком державного устрою завжди слідують зміни в податковій системі. Податкова система базується на конкретних актах державного законодавства, які формують методи побудови та справляння податків, а також визначають елементи системи оподаткування, що є одним із джерел наповнення бюджету.

Завдяки податкам визначаються відносини між підприємцями, підприємствами різних форм власності з